

תוכן עניינים

מבוא	3
1. מה מניע מדינות להשיג נשק גרעיני?	5
2. צפון קוריאה – רקע היסטורי להיווצרותה	10
2.1 ממלכת ג'וסון	10
2.2 הכיבוש היפני	10
2.3 החלוקה בין ארה"ב לברה"מ בסוף מלחמת העולם השנייה	11
3. קים איל סונג	14
4. המשך שושלת קים והפריצה לנשק גרעיני	17
4.1 קים ג'ונג איל	17
4.2 קים ג'ונג און	17
5. מה גרם לקוריאה להתחמש בנשק גרעיני?	19
5.1 הטראומה היפנית	19
5.2 שושלת קים	21
סיכום	25
ביבליוגרפיה:	28

מבוא

ב-30 ליוני 2019, נכנס נשיא ארצות הברית דונאלד טראמפ, לאזור המפורז בין צפון קוריאה לדרום קוריאה. מולו עמד מנהיג צפון קוריאה, קים ג'ונג און, האחרון אמר לו בעזרת מתורגמת "טוב לראותך שוב" לפני שלחץ לו את היד. שני המנהיגים, מוקפים בצלמים ועיתונאים ספורים שהורשו לסקר את הפגישה, צעדו זה לצד זה, ובאקט סימבולי נשיא ארצות הברית אף דרך מעבר לקו המפריד בין צפון לדרום קוריאה ובכך היה לנשיא האמריקאי שדורך על אדמת צפון קוריאה (BBC News, 2019).

הייתה זו הפגישה השנייה בין שני המנהיגים השנויים במחלוקת. הפגישה דנה ביחסים בין צפון קוריאה לארצות הברית ובעלות בריתה באזור, יפן ודרום קוריאה, זאת כחלק ממאמצים ארוכים של ארצות הברית לטפל במה שהיא רואה כאחת הבעיות החמורות על השלום העולמי – תכניותיה הגרעיניות של צפון קוריאה. אנשים רבים הטילו ספק בגישתו של טראמפ לטיפול בהתחמשותה של צפון קוריאה. אך אחרים העידו שעקב חוסר היכולת של מומחים במשך שנים לפצח את ההיגיון הצפון קוריאני, אולי דווקא גישתו הלא שגרתית של טראמפ תצליח איפה שאחרים כשלו (Seok-Hyun, 2018).

עבודה זו נכנסת לנעלי עשרות מומחים שניסו ופעמים רבות כשלו, להבין את המקרה הצפון קוריאני – מה הניע את צפון קוריאה ומנהיגיה לחתור לנשק גרעיני, ואיזה שינוי, אם בכלל, ראינו במדיניותה לאורך השנים? לפני שנצלול לעומקו של הנושא, נזכיר שכישלון מומחים כה רבים בחיזוי התנהגותה של צפון קוריאה, מעיד על מורכבות הנושא. כדי להבין את הנושא, העבודה תנתח מהם הגורמים הנחקרים בספרות אשר הובילו מדינות שונות לאמץ נשק גרעיני. אותם גורמים היו פעמים רבות מארג אחד בתוך תיאוריות יחסים בין לאומיים מקיפות כמו הריאליזם והניאו ריאליזם, או הליברליזם והניאו ריאליזם. ואילו, חוקרים אחרים ניסו להתנתק מהתאוריות המקיפות ליחסים בין לאומיים, וניסו לבדוד את הגורמים להתחמשות בנשק גרעיני כתופעה ייחודית.

לאחר מכן נסקור את ההיסטוריה של צפון קוריאה ומנהיגיה משושלת קים. המדינה הצפון קוריאנית היא ישות מדינית חדשה יחסית בהיסטוריה, שהוקמה בסוף המחצית הראשונה של המאה הקודמת. אך היא נשענת על ציוויליזציה קוריאנית עתיקה שימיה מתארכים ליותר מ-700 שנה. אותה ציוויליזציה שהצליחה לטפח ולהחדיר לאומיות קוריאנית מוצקה, התפרקה במאה הקודמת, ותהליכים שונים שנידונים בעבודה, הובילו להקמת צמד מדינות: צפון ודרום קוריאה.

בפרט נתמקד בשושלת קים ששלטה בצפון קוריאה והפכה אותה למדינה מיליטריסטית ודיקטטורית המבודדת משאר העולם ובעלת מדיניות חוץ אגרסיבית ולא צפויה. אותה שושלת קים הצליחה לשמור על אחיזתה במדינתה במשך כ-70 שנה, תחת שלושה מנהיגים: קים איל סונג, קים ג'ונג איל, וקים ג'ונג און. מכיוון שקים איל סונג עיצב את המדינה בדמותו, וכדיקטטורה יחידנית בעלת פולחן אישיות טוטאלי - למנהיגי צפון קוריאה היה השפעה גדולה לאין שיעור על איך תיראה המדינה. בניגוד למדינות דמוקרטיות, או אפילו דיקטטוריות למחצה, בהם למנהיג יש השפעה מוגבלת על איך תיראה מדינתו, המעמד המוחלט של מנהיגי שושלת קים, הוביל לכך שהבנה של פעולותיהם והשקפתם של בני שושלת קים, היא קריטית להבנת המדינה הצפון קוריאנית, יותר מבניתוח של כל מדינה אחרת.

העבודה תיתן ניתוח נרחב יותר למקום השושלת, קים איל סונג, עקב השפעתו הרבה בעיצוב המדיניות הראשונית של צפון קוריאה – מדיניות שאחר כך בניו ילכו אחריה. וכן עקב ההשפעה האישית שהייתה לו על בנו ונכדו, כאשר במידה רבה הם מנסים להיכנס לנעליו, ולמחוק את הצל הגדול שהותיר מקים השושלת הכריזמטי.

1. מה מניע מדינות להשיג נשק גרעיני?

נשק גרעיני הוא בעל יכולת הרסנית שאין כדוגמתה בהיסטוריה. פצצה גרעינית אחת שמוטלת על עיר מודרנית, יכולה להוביל למאות אלפי, ואף מיליוני הרוגים. ארסנל גרעיני יכול להוביל למחיקת מדינות שלמות, ואף לשינויים אקלימיים בכדור הארץ. ועם זאת, למרות עוצמתו הרבה, לא כל המדינות בחרו להצטייד בנשק שכזה, למעשה רק מספר בודד של מדינות הצטיידו בנשק גרעיני. אחת מהן היא צפון קוריאה, מדינה ענייה, אשר בחרה להקדיש רבים ממשאביה בהצטיידות בנשק גרעיני. כדי להבין מה הניע אותה, נסתכל תחילה על כלל העולם, על היסטורית הנשק הגרעיני, ועל הסיבות שהובילו מדינות אחרות להשיג נשק גרעיני, כדי למצוא נקודות דמיון, ומסקנות שיוכלו לעזור לנו להבין מה הניע את צפון קוריאה בלהצטייד בנשק גרעיני.

ב-1945, לקראת סופה של מלחמת העולם השנייה, ארה"ב הייתה למדינה הראשונה שהשיגה נשק גרעיני, ולמדינה היחידה שהשתמשה בו בפעילות מבצעית. הטלת צמד פצצות גרעיניות על יפן על ידי ארצות הברית, הובילה לכניעתה של יפן, ולבין 100 ל-200 אלף הרוגים. ההרס הרב שהותירה הפצצה חשף לעולם כולו את העוצמה הרבה באחזקת נשק שכזה (Kort, 2007). עוד לפני שימוש של הנשק על ידי ארה"ב, פרויקטים להשגת נשק גרעיני היו קיימים בבריטניה, גרמניה הנאצית, ברית המועצות ויפן לשם הכרעת הכף במלחמה. אולם, נראה הדבר שלאחר שארה"ב השיגה נשק גרעיני, הדבר דחף ביתר שאת את ברית המועצות להשיג יכולת גרעינית משלה, יכולת שהיא השיגה ב-1949 (Kelly, 1986).

ההערכות לאחר מכן חזו שיותר ויותר מדינות יפתחו נשק גרעיני, אולם ההערכות האלו במידה רבה התבדו (Van Der Meer, 2016). כיום מקובל בקרב החוקרים שרק תשעה מדינות מחזיקות נשק גרעיני: ארה"ב, רוסיה, סין, בריטניה, צרפת, הודו, פקיסטן, ישראל וצפון קוריאה. מדינות נוספות מחזיקות בטכנולוגיה גרעינית למטרות שלום אך לא פיתחו נשק גרעיני כמו יפן וגרמניה, ומדינות אחרות החזיקו נשק גרעיני אך בחרו לוותר עליו כמו אוקראינה ודרום אפריקה. הדבר מלמד שהשגת נשק גרעיני היא רחוקה מלהיות ברירת המחדל.

המחקר בדבר המניעים להשגת נשק גרעיני השתמש בעיקר במשקפיים של התאוריות המובילות ביחסים בין לאומיים. התאוריה הריאליסטית הייתה בעבר התאוריה המובילה להבנת המניעים של מדינות בשדה המדיני והצבאי. התאוריה הריאליסטית הקלאסית, צמחה מהגותם של הובס ומקיאווולי, כאשר המדינה היא השחקן המרכזי בניתוח השדה הבין לאומי. כמו האדם של הובס, המדינה מונעת משאיפה לכח שהיא האינטרס העליון של מדינה. הדרך לכוח עלולה להשתנות בהתאם לזמן ולסיטואציה, אך בכל מקרה, נורמות או אידיאולוגיות אינן רלוונטיות למדינה (Kagley & Blinton, 2010).

מכיוון שנשק גרעיני הוא במידה רבה הנשק העוצמתי ביותר, היינו מצפים על פי תיאוריה זו שכלל המדינות יישאפו אליו – אך המציאות מוכיחה לנו אחרת. תיאוריות נאו-ריאליסטיות הפנו את תשומת לבם לטבעה של המערכת הבין לאומית כמסבירה העיקרית להבנת התנהגותם של מדינות. המערכת הבין לאומית שרויה באנרכיה, אין גורם שמאחד את כלל המדינות, ואין כוח שיכול לכפות חוק ברמה הבין לאומית. המדינות לעולם לא יודעות בוודאות מה כוונת המדינות האחרות, ולכן הן נמצאות בחשש תמידי להישרדותם. המדינות גם יכולות לסמוך רק על עצמם בדאגה להישרדותם, ולכן עליהן לפתח דרכים שיאפשרו להם להרתיע את אויביהם או להסיר את רצון אויביהם לתקוף.